

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان چاپ: ۱۴۰۱/۰۸/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی میزان مشارکت شهروندان دامغانی در پروژه های شهرداری دامغان

علیرضا صرفی^۱

۱- رئیس اداره خدمات شهری شهرداری دامغان، دکتری گردشگری دانشگاه علم و فرهنگ

sarfi@ut.ac.ir

چکیده

یکی از دغدغه‌های مدیران شهری، رضایت شهروندان از خدمات شهری و حس هویت و تعلق در شهر هست. پژوهش‌ها نشان می‌دهد بهترین راه جهت افزایش حس تعلق و رضایت شهروندان، مشارکت دادن آن‌ها در مدیریت شهری هست. مشارکت یکی از مفاهیم عمده و اصلی توسعه پایدار به شمار می‌رود، از این رو مدیران شهری همواره سعی کرده‌اند تا با جلب مشارکت مردمی به اهداف خود در زمینه مدیریت بهینه شهر به بهترین نحو ممکن نائل آیند. منظور از مشارکت یک مشارکت همه‌جانبه هست تا شهروندان بتوانند در تمام زمینه‌های مربوط به شهر خود فعالیت نموده. برای مشارکت شهروندان و به مشارکت کشاندن شهروندان در امور شهر تا به امروز الگوهای متفاوتی ارائه گردیده است که هر الگو در کار محاسن، فواید و کارکردی دارد که دارای نواقص و ایراداتی نیز هست. با توجه به اهمیت مشارکت مردم در مدیریت مطلوب شهر، هدف از انجام این پژوهش، بررسی میزان مشارکت شهروندان شهر دامغان در مدیریت شهری و همچنین شناسایی مفاهیم، مزایا و موانع و ارائه راهکارهایی در جهت جلب مشارکت شهروندان برای بهبود مدیریت شهر هست، که در اجرای این هدف، از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است.

کلمات کلیدی: مشارکت، شهروندان، شهرداری دامغان، مدیریت شهری، خدمات شهری

۱- مقدمه

جلب مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها از دیرباز دغدغه‌ای مهم برای متولیان امور شهری بوده است. دغدغه‌ای که البته هرگز به دستاوردهای ملموس نینجامیده است. اگر شهروندان در فرایندهای شهری مشارکت نمایند علاوه بر ایجاد حس تعلق شهری در شهروندان و افزایش رضایت اجتماعی و احساس رضایت از زندگی در شهر می‌تواند باعث پیشرفت بهتر و سریع‌تر طرح‌های توسعه شهری گردد.

در پارادایم جدید مدیریت شهری جهان، اجرای پروژه‌های توسعه‌ای مشارکت شهری جایگاهی خاص یافته است. به طوری که رکن اصلی پروژه توسعه شهر با مشارکت همه‌جانبه یگان‌های سازنده شهری همراه است. در واقع در ادبیات جدید توسعه، با توجه به اهمیت نقش مردم در توسعه از مردم به عنوان ثروت واقعی هر جامعه یاد می‌شود. اصطلاح تخصصی توسعه از پایین به بالا نیز ناظر بر نقش مشارکتی مردم است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

اعلام نیازهای واقعی مردم به وسیله سازمان‌های غیردولتی و شهرداری‌ها، تنها از طریق سازمان‌دهی و نهادینه کردن مشارکت‌های مردمی در عرصه‌های مختلف فعالیت میسر می‌گردد. تقویت و توانمندسازی این تشکلهای و پایداری کارکردی آنها، به مشارکت سامان‌یافته و نهادینه کردن آنها سامان می‌دهد.

امروزه ضرورت مشارکت شهروندان در بهبود وضعیت کالبدی و اجتماعی شهرها بر کسی پوشیده نیست. تجربیات کشورهای توسعه‌یافته نشان داده است که مشارکت جوامع و مردم از شرایط ضروری موفقیت بلندمدت پروژه‌های شهری بوده است. به طوری که حکومت‌های محلی توان سرمایه‌گذاری جهت ارائه خدمات و تأسیسات را به تنهایی نداشته و نیازمند اقدامات و ابتکارات جوامع محلی می‌باشند [9].

در ایران الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرهای کشور که پس از مشروطیت با برپایی انجمن‌های بلدی آغاز شده در حال حاضر به شورای شهر خاتمه یافته است و هرازگاهی طرح‌های توسعه‌ای در شهرها به اجرا درمی‌آید که هیچ‌کدام از این طرح‌ها موفقیت آن‌چنانی نداشتند و در جذب مشارکت‌های مردم ناکام مانده‌اند و نتوانستند به اهداف خود دست یابند. تحقیق حاضر می‌تواند در زمینه شناخت مسائلی که در طرح‌های توسعه کالبدی از بعد میزان مشارکت شهروندان در تغییرات فضایی- مکانی که در آینده مورد نیاز آنها خواهد بود و همچنین ریشه‌یابی این مسائل و لحاظ کردن اهداف و گزینه‌های برگرفته از نیازهای مردم کاربرد داشته باشد. ضمناً تحقیق حاضر می‌تواند در زمینه تعیین راهبردهای نوین و ابزارهای دستیابی به آنها برای تهیه طرح‌های توسعه کالبدی در محلات شهری کاربرد وسیعی داشته باشد.

ادبیات تحقیق

۲.۱. مفهوم مشارکت

واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظوری خاص است. در مورد معنای اصطلاحی مشارکت بحث‌های فراوانی شده است ولی در مجموع می‌توان جوهره اصلی آن را در درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست. مشارکت هر چند مفهوم تازه‌ای نبوده و بشر همواره به مشارکت فزاینده روی آورده است اما از نیمه دوم قرن بیستم این مفهوم با نگرشی نو به موضوعی کلیدی بدل شده است. واقعیت امر این است که گذر به شیوه مشارکتی اداره امور و برنامه‌ریزی برای آن ضروری است؛ زیرا هم ظرفیت‌ها برای مشارکت بالا رفته است و هم مسائل پیچیده‌تر از آن هستند که به وسیله تعداد معدودی قابل حل باشند [8].

در دایره‌المعارف برنامه‌ریزی شهری مشارکت عمومی این‌گونه تعریف شده است:

مشارکت عمومی در شهرسازی ابزاری است که به وسیله آن اعضای جامعه قادر می‌شوند تا در تدوین سیاست‌ها و طرح‌هایی شرکت کنند که بر روی محیط زندگی آنها مؤثر است [1].

در تعریفی دیگر مشارکت عبارت است از فرایندی که مداخله داوطلبانه همگان در همه اموری که به آنها مربوط می‌شود و تمایل و توانایی اظهار نظر، انتخاب و انتقاد در قبال آن را دربر می‌گیرد. و یا از بعد دیگری مشارکت به معنی فراهم آوردن گسترش بستر نقد مشترک برای یافتن اهداف مشترک است [7].

صریح‌ترین و شاید دقیق‌ترین تعریف از مشارکت شهروندان را شری ارنشتاین ارائه کرده است. به نظر او مشارکت شهروندان همان قدرت شهروندان است. مضمون اصلی مشارکت را افزایش قدرت و اختیار شهروندان در تصمیم‌گیری تشکیل می‌دهد و با تحقق آن، توازن میان شهروندان و دارندگان قدرت برقرار می‌شود.

با عنایت به تعاریف مطرح شده می‌توان گفت تقریباً در همه این‌ها، مشارکت به فرایند دخالت شهروندان در فرایند تصمیم‌گیری تأکید شده است. بدین ترتیب در مشارکت واقعی بر تغییر فرایند تصمیم‌گیری و چرخه قدرت در برنامه‌ریزی تأکید می‌شود. با پذیرش این تلقی از مشارکت، دیگر مشارکت مردم به حمایت از تصمیم‌گیران و تأیید سیاست‌های آنان محدود نمی‌شود، بلکه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

فرایندی است که در آن شهروندان و مسئولان در تصمیم‌گیری سهیم می‌شوند. بنابراین در کنار ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مشارکت، ماهیت سیاسی مشارکت، وجهی مهمی از آن را تشکیل می‌دهد [4].

۲.۲. ضرورت مشارکت

همان‌طور که چمبرز معتقد است می‌توان گفت که در دو دهه گذشته الگوهای توسعه از سمت الگوی حرفه‌ای متمرکز بر اشیاء به سوی الگوی حرفه‌ای متمرکز بر مردم جابجا شده است. این جابجایی مستلزم تغییرات زیادی است که از بالا به پایین یکی از تغییرات است و هم‌شکل و یکنواخت به گوناگون، ساده به پیچیده، ایستا به پویا و قابل کنترل به غیر کنترل تبدیل شود. از مهم‌تر، الگوی مردم بر یکی از معانی یا کاربرد مشارکت، یعنی فرایند اختیار دادن، با انتقال قدرت به مردم محلی و فقیر دلالت دارد و در این جابجایی نخبگان و کسانی که قدرت در دست آن‌ها هست باید کنار بایستند و میدان را برای مردم محلی خالی کنند تا آن‌ها خودشان همه کارها را به دست گیرند [10].

به‌طور خلاصه باید گفت مشارکت گسترده و استفاده مناسب از مشاورت عمومی مردم است که به میزان قابل توجهی موجب واقع‌گرایی در تدوین اهداف و قابلیت‌های اجرایی طرح‌ها می‌گردد. تجربه کشورهای مختلف جهان در اجرای طرح‌های توسعه شهری نیز این نتیجه را به دست می‌دهد که اجرای طرح‌های توسعه شهری بایستی خارج از قدرت دولت‌ها قرار گیرد و سرانجام این‌که موفقیت طرح‌ها در گرو مشارکت گسترده مردم، نهادهای محلی، شهرداری‌ها و دولت مرکزی است [15].

۳.۲. ظرفیت مشارکت

منظور از ظرفیت مشارکت، سطح و میزان مشارکت شهروندان در هر یک از ابعاد تصمیم‌گیری، مدیریت، تأمین مالی طرح‌ها و تأمین نیروی انسانی است. ظرفیت مشارکت در تصمیم‌گیری مدیریت: میزان مشارکت در تصمیم‌گیری مدیریت، به عواملی مانند فرهنگ سیاسی شهر، میزان فراهم بودن مقتضیات مدیریت مشارکتی و قواعد حاکم بر زندگی مردم بستگی دارد. [3] ظرفیت مشارکت در تأمین مالی طرح‌ها: شهرداری‌ها به‌عنوان متولیان اصلی ارائه خدمات شهری، برای تأمین هزینه‌های فعالیت‌های خود از چند منبع اصلی استفاده می‌کنند، در زمان حاضر درآمد حاصل از عوارض و مالیات را می‌توان به‌عنوان مشارکت شهروندان در تأمین مالی پروژه‌ها دانست. [11]

ظرفیت مشارکت در تأمین نیروی انسانی: مهم‌ترین عاملی که ظرفیت مشارکت در تأمین نیروی انسانی را مشخص می‌کند، اندازه و ترکیب جمعیت است. هر قدر جمعیت بین ۱۵ تا ۶۰ سال بیشتر باشد بدیهی است که امکان تأمین نیروی انسانی داوطلب برای انجام امور بیشتر خواهد شد.

۴.۲. بررسی و ارزیابی الگوهای سنتی و جدید مشارکت شهروندان ایرانی در اداره امور شهر

در ایران می‌توان مایل به دو نوع الگوی مشارکت شهروندان بود: الگوی سنتی و الگوی جدید. الگوی سنتی، بر اساس عرف، عادت، سنت و مذهب پدید می‌آید و میان افراد جامعه به شکل نهادی و خودجوش وجود دارد. در این نوع مشارکت دولت هیچ نقشی در هدایت و ساماندهی امور ندارد و انجام تمام کارها بر عهده مردم قرار دارد. اما در مشارکت جدید محرکی از جانب سازمان‌های دولتی برای جلب و افزایش مشارکت مردم در امور در قالب برنامه‌های خاص وارد می‌شود که می‌تواند به‌صورت اجباری یا داوطلبانه باشد. اگرچه یکی از خصوصیات اصلی مشارکت، داوطلبانه بودن مشارکت اعضاء است. بررسی این الگوها به‌صورت مقایسه‌ای تاریخی نقاط ضعف و قوت آن‌ها را به‌خوبی نشان می‌دهد. [6]

بررسی الگوی جدید مشارکت

پیش از انقلاب مشروطیت (۱۹۰۶ میلادی) کمتر نظام سیاسی حاکم اجازه و فرصت مشارکت به مردم را داده بود و کشور تقریباً به شکل خودکامه و تنها بر اساس نظر شاه و اطرافیان نزدیک او اداره می‌شد. نخستین الگوی مشارکتی جدید که با الهام از تحولات کشورهای اروپایی مانند فرانسه در ایران پیاده شد مجلس شورای ملی بود که برای نخستین بار شاه در کنار خود

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

دستگاهی را یافت که قرار بود افراد آن منتخب مردم باشند و تمام تصمیم‌گیری‌ها را انجام دهند و او تنها می‌بایست نظر آن‌ها را بپذیرد. [14]

انجمن‌های ایالتی و ولایتی: پس از تشکیل مجلس شورای ملی، نخستین گام برای تحقق مردمی در اداره امور شهرها با تشکیل انجمن‌های ایالتی و ولایتی در سال ۱۲۸۶ ه.ش برداشته شد. وظایف انجمن‌های ایالتی و ولایتی عبارت بود از نظارت بر اجرای قوانین و رسیدگی بر امور خاصه ایالت و ولایت و مصلحت‌اندیشی در اموری مانند امنیت و آبادی محل. انجمن می‌توانست به شکایاتی که از حکام می‌رسید رسیدگی کند و هرگاه رفتار حاکم برخلاف قانون بود نقض قوانین به وی اعلام می‌گردید و در صورت بی‌اعتنایی او، انجمن مراتب را به مقامات حکومت مرکزی اطلاع می‌داد و احقاق حق شکایت‌کنندگان را طلب می‌کرد. انجمن حق نظارت در وصول مالیات‌ها را داشت و می‌توانست در مواردی که برای مصارف محلی و جمعی لازم می‌شد آن را نسبت به مالیات همان محل بین اهالی سرشکن کند ولی اخذ مالیات و عوارض جدید جهت مصارف ولایات و ایالات قبل از اخذ می‌بایست به تصویب مجلس شورای ملی می‌رسید. انجمن ایالتی و ولایتی می‌توانست برای اداره امور محل، مقرراتی به‌صورت آیین‌نامه وضع کرده و اجرا نماید. قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی تقریباً هیچ‌گاه به مرحله اجرا درنیامد تا سال ۱۳۱۶ خورشیدی شرایط سیاسی و اجتماعی کشور امکان نداد که این قانون اجرا شود.

یکی از اهداف عمده انقلاب اسلامی تلاش برای افزایش مشارکت و دخالت مردم در اداره امور است. براین اساس تشکیل شوراهای اسلامی مردمی مورد توجه قرار گرفت. مجلس شورای اسلامی با تصویب قانون تشکیلات شوراهای اسلامی در اول آذر ۱۳۶۱ طرز تشکیل، حدود اختیارات و وظایف شوراهای اسلامی کشوری را مشخص کرد و بدین ترتیب قدم مؤثری در جهت استقرار شوراها و حرکت به سوی تمرکززدایی برداشته شد. این وظایف را می‌توان به ۴ دسته تقسیم نمود:

۱- امور مشورتی

۲- امور نظارتی

۳- امور برنامه‌ریزی

۴- امور اجرایی

این قانون پس از چند بار تغییر سرانجام در سال ۱۳۷۷ به اجرا درآمد و شوراهای اسلامی شهر از سال ۱۳۷۸ رسماً شروع به کار کردند.

در سال‌های اخیر نیز تلاش‌هایی برای مشارکت شهروندان انجام گرفته است که به آن‌ها اشاره می‌کنیم [15]:

الف) پروژه‌ی شهر سالم:

یکی از ابتکارات خوبی که با هدایت اصولی می‌تواند در ایجاد و قوام اصول شهروندی مؤثر واقع شود و چهره‌ی شهرها را سلامتی بخشد مشارکت مستقیم و جنبش شهر سالم است. جنبش شهر سالم بر دو اصل کلیدی و اساسی همکاری‌های بین بخشی سازمان‌ها در سطح ملی و محلی از یک‌سو و مشارکت مستقیم، مستمر و بی‌واسطه‌ی مردم در تدوین و اجرای برنامه‌های سالم‌سازی همه‌جانبه‌ی زندگی از سوی دیگر استوار است. پروژه‌ی شهر سالم با برگزاری «نخستین سمپوزیوم شهر سالم» که در آذرماه ۱۳۷۰ در تهران تشکیل شد مطرح گردید. این پروژه مبتنی بر فرایند ابتکارات خودانگیخته‌ی مردم و سازمان‌ها برای ارتقا و اعتلای مستمر سطح سلامت جنسی، اجتماعی، اقتصادی و روحی_روانی شهروندان است.

ب) طرح شهردار مدرسه:

یکی از پروژه‌هایی که در میزان نتیجه‌بخش بودن آن هنوز نمی‌توان به‌طور قطع نظر داد شهردار مدرسه است. این طرح قابل توجه به نظر می‌رسد زیرا جوانان را مورد توجه قرار می‌دهد و هرگونه توجه منطقی به جوانان را شایسته می‌داند. این طرح پیگیر اهدافی است که می‌توان آن‌ها را حول سه محور خلاصه کرد:

۱. شخصیت‌بخشیدن به نوجوانان برای ایجاد تعادل رفتاری و عاطفی.

۲. تقویت روحیه‌ی مشارکت‌جویی داوطلبانه‌ی نوجوانان در سطح شهر، مدرسه و خانواده.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۳. شناخت بهتر شهر و مدرسه و شیوه‌های اداره‌ی آن به‌منظور ایجاد رابطه‌ی عاطفی و مسئولانه نسبت به محیط زندگی.

علاوه بر مقاصد و اهداف تربیتی عامی که به آن‌ها اشاره شد، شهردار مدرسه اهداف زیر را دنبال می‌کند:

۱. آگاهی‌های لازم.
۲. مهارت بهره‌وری شخصی.
۳. مهارت‌های مشارکت اجتماعی مؤثر درباره‌ی موارد زیر:
 - ۱-۳. مسائل ایمنی (موقعیت‌های اضطراری و نحوه‌ی مواجهه با حوادثی چون آتش‌سوزی، زلزله، سیل و اتفاقات پیش‌بینی‌نشده‌ی دیگر).
 - ۲-۳. مسائل ترافیک و حمل‌ونقل.
 - ۳-۳. مسائل زیست‌محیطی (بهداشت عمومی و آلاینده‌های محیط همچون آلاینده‌های هوا، آب، صوت و.....).
 - ۴-۳. امور اجتماعی (رعایت حقوق دیگران و ملاحظه حقوق سالمندان، بیماران، جانبازان، نابینایان و.....).
 - ۵-۳. امور فرهنگی شهر (امکانات شهری چون کتابخانه‌ها، فرهنگسراها، بناهای تاریخی و.....).
 - ۶-۳. امور ورزش و تربیت‌بدنی.

ج) طرح پیشگامان فضای سبز:

طرح پیشگامان فضای سبز اولین اقدام در منطقه‌ی ۱۴ تهران است که برای تشویق شهروندان به توسعه‌ی فضای سبز تحقق‌یافته است. بر اساس این طرح شهروندان علاقه‌مند به شرکت در توسعه و حفظ فضای سبز به‌عنوان پیشگامان فضای سبز انتخاب می‌شوند. تعدادی از پیشگامان فضای سبز به‌عنوان حامیان فضای سبز، کانون‌های محلی فضای سبز را تشکیل خواهند داد. در این کانون‌ها گروهی از دانش‌آموزان و معلمان پیشگام در فضای سبز نیز شرکت دارند. وظایف کانون‌های فضای سبز در صورت شکل‌گیری، هدایت و راهنمایی مردم در حفظ فضای سبز، حضور در مراکز خدماتی و جواب‌گویی به پرسش‌های مراجعان است. مراکز خدماتی باغبان‌های شهرداری، کانون حامیان فضای سبز، گروهی از بازنشستگان آموزش‌وپرورش و محصلان تشکیل می‌دهند و احتمال می‌رود که در هر ناحیه یک مرکز خدماتی به وجود آید.

د) طرح محله‌ی سالم:

هرگاه به تاریخچه شهرها و زندگی محله‌ای آن بنگریم متوجه می‌شویم که محله همواره به‌عنوان عنصر تنظیم روابط شهروندی نقشی فعال و موفق داشته است. به همین منظور سالم‌سازی محلات در دستور کار شهرداری قرار دارد و در این راستا سعی می‌شود از مشارکت و همیاری شهروندان محلات بهره‌گرفته شود. هدف اصلی اجرای این طرح ارائه‌ی هرچه بهتر خدمات شهرداری و آشنا کردن شهروندان به حقوق و وظایفشان است.

و) طرح استقبال از بهار:

طرح استقبال از بهار، طرحی است که در آن شهرداری تهران با مردم همراه و همدوش می‌شود و با مشارکت دادن شهروندان در این طرح آنان را در اجرای این سنت باارزش یاری می‌کند. طرح استقبال از بهار کارکردهای متنوعی دارد که تشویق شهروندان به پاک‌سازی و نظافت خانه و محله‌شان از اولین نتایج آن است. اما دومین کارکرد طرح استقبال از بهار، رفع مشکلات مردم و کمک به آن‌ها در انجام این سنت است. همچنین طرح مهمی نیز در مناطق به اجرا درآمد که انتخاب شهروندان نمونه بود. این شهروندان کسی بود که در طرح استقبال از بهار و بخش‌های مختلف فضای سبز و نظافت، مشارکت فعالانه داشت. در ایران از اوایل دهه ۷۰ شمسی یکی از دلایل عدم تحقق طرح‌های توسعه شهری در دستگاه‌ها متولی، طرح جامع عنوان شد که یکی از نکات اساسی مورد بحث در آن مشکل تدوین طرح‌های توسعه شهری بود. به‌عبارت‌دیگر تا اوایل دهه ۷۰ ضعف عمده در نهادهای اجرایی محلی (شهرداری) و محدودیت اختیارات و مسئولیت آن‌ها در روند تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های توسعه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شهری ایران، باعث توجیه وجود برنامه‌ریزی متمرکز و آمرانه در کشور شده بود و نهایتاً نیز چنین روندی مانع جلب همکاری و مشارکت نهادها و نیروهای محلی مؤثر در توسعه شهری می‌شد [2].

اما وجود مشکلات فزاینده در این نوع برنامه‌ریزی از یک‌سو و تحولات علمی در مبانی اندیشه‌ای و روش‌های برنامه‌ریزی و نیز تحولات اقتصادی و اجتماعی کشور و تقاضای مردم برای مشارکت هرچه بیشتر در فرایند تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها از سوی دیگر موجب گردید که حرکت به سوی دموکراتیک کردن برنامه‌ریزی و مشارکت مردم در دستور کار عاملان برنامه‌ریزی شهرها قرار گیرد.

۳. روش تحقیق

این تحقیق به روش توصیفی همبستگی بوده که از طریق پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه انجام‌گرفته است. توصیفی است زیرا از یک‌سو به توصیف ویژگی‌های جامعه موردنظر می‌پردازد و همبستگی است زیرا سعی دارد میزان ارتباط متغیرهای مستقل (ویژگی‌های شخصی، اجتماعی، فرهنگی و سکونتی شهروندان دامغان) را با متغیرهای وابسته (الگوهای مشارکت مردم در طرح‌های شهری) بسنجد و نوع و رابطه آن‌ها را تعیین نماید. در روش توصیفی از روش‌های مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی متون و محتوای مطالب و نیز روش‌های میدانی نظیر پرسش‌نامه و مشاهده استفاده شد. و در تحقیق همبستگی تلاش شد بین دو گروه در مورد الگوهای مشارکت مردم در طرح‌های شهری رابطه و همبستگی برقرار شود.

جامعه و نمونه آماری

تحقیق حاضر، خانوارهای شهری ساکن در شهر دامغان را در بر می‌گیرد. بنابر آمار مرکز آمار ایران جمعیت شهری دامغان ۶۰۰۰۰ نفر هست.

جمعیت مورد مطالعه این تحقیق شامل نمونه منتخبی از جامعه آماری است که با توجه به محدودیت‌های تحقیق از جمله گستردگی جغرافیایی و پراکندگی جمعیت موردنظر و همچنین مدت‌زمان تحقیق انتخاب شدند. به دلیل حجم بالای جامعه، به دلیل سرعت و سهولت بخشیدن به پژوهش نمونه آماری برابر با ۲۰۰ نفر در نظر گرفتیم، به این منظور تعداد ۲۰۰ پرسشنامه تهیه گردید و به‌طور تصادفی بین شهروندان توزیع گردید، از این بین ۱۹۴ پرسشنامه به‌طور کامل تکمیل گردید که مورد بررسی قرار گرفت.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

توصیف داده‌ها

۱. سن: به ۶ گروه سن نمونه آماری را تقسیم کردیم، بیشترین فراوانی برای سنین ۲۰ تا ۳۰ سال و کمترین مقدار برای گروه سنی بالای ۶۰ سال بود.
۲. جنس: در نمونه آماری ما ۱۱۶ نفر از پاسخ‌دهندگان مرد و ۷۸ نفر زن بودند.
۳. وضعیت تأهل: از بین ۱۹۴ نفر ۱۴۲ نفر به سؤال وضعیت تأهل پاسخ دادند که از بین آن‌ها ۹۶ نفر مجرد و ۴۶ نفر متأهل هستند.
۴. سواد: به ۴ گروه زیر دیپلم، دیپلم، فوق‌دیپلم، لیسانس و بالاتر تقسیم کردیم که دیپلم بیشترین و فوق‌دیپلم کمترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.
۵. شغل: در مورد وضعیت شغلی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه، به ترتیب ۳۶،۵ درصد محصل، ۱۹،۵ درصد دارای مشاغل آزاد، ۱۴،۵ درصد کارمند، ۱۷ درصد بیکار که شامل زنان خانه‌دار نیز می‌شود، ۸،۵ درصد کارگر و ۴ درصد بازنشسته هستند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

میزان یکدلی ساکنان: در این سؤال که فکر می کنید مردم شهر شما تا چه حد یکدل و هم رأی هستند به ترتیب ۸ نفر خیلی زیاد، ۱۴ نفر زیاد، ۹۲ نفر متوسط، ۴۴ نفر کم و ۳۶ نفر خیلی کم نظر داده اند. جدول شماره ۱.

گویه	گروه	فراوانی	درصد
میزان یکدلی ساکنان	خیلی زیاد	۸	۴,۱۲
	زیاد	۱۴	۷,۲۲
	متوسط	۹۲	۴۷,۴۲
	کم	۴۴	۲۲,۶۸
	خیلی کم	۳۶	۱۸,۵۶
جمع		۱۹۴	۱۰۰

نظر شهروندان در مورد کار مشارکتی: برای این منظور ۳ سؤال در پرسشنامه گنجانده شد که نتایج حاصل در جدول شماره ۲ آورده شده است. جدول شماره ۲.

گویه	گروه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
آیا در شهر و محله شما کار دسته جمعی صورت می گیرد؟	بسیار زیاد	۱۸	۹,۲۸	۹,۲۸
	زیاد	۷۸	۴۰,۲۱	۴۹,۴۹
	متوسط	۵۰	۲۵,۷۷	۷۵,۲۶
	کم	۳۴	۱۷,۵۲	۹۲,۷۸
	بسیار کم	۱۴	۷,۲۲	۱۰۰
مجموع		۱۹۴	۱۰۰	
به نظر شما چه میزان از شهروندان در کارهای دسته جمعی شرکت می کنند؟	بسیار زیاد (۱۰۰-)	۴	۲,۰۶	۲,۰۶
	زیاد (۸۰-)	۴۲	۲۱,۶۵	۲۳,۷۱
	متوسط (۶۰-)	۷۲	۳۷,۱۱	۶۰,۸۲
	کم (۴۰-۲۰)	۶۶	۳۴,۰۲	۹۴,۸۴
	بسیار کم (۲۰-)	۱۰	۵,۱۶	۱۰۰
مجموع		۱۹۴	۱۰۰	
شما چه میزان در	بسیار زیاد	۷۶	۳۹,۱۸	۳۹,۱۸
	زیاد	۶۰	۳۰,۹۳	۷۰,۱۱

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

کارهای دسته جمعی	متوسط	۳۲	۱۶,۴۹	۱۶,۶۰
حاضرید	کم	۱۴	۷,۲۲	۹۳,۸۲
داشته باشید؟	بسیار کم	۱۲	۶,۱۸	۱۰۰
مجموع		۱۹۲	۱۰۰	

نظرات شهروندان در زمینه مشارکت در طرح‌ها: برای این منظور نیز ۳ سؤال در پرسشنامه گنجانده شد و از شهروندان خواسته شد تا به آن‌ها جواب بدهند؛ نتایج حاصله در جدول شماره ۳ آورده شده است. جدول شماره ۳.

گویه	گروه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
آیا مردم باید در مراحل مختلف تهیه و اجرای طرح‌های مربوط به شهر و محله خود شرکت کنند؟	کاملاً موافقم	۳۸	۱۹,۵۹	۱۹,۵۹
	موافقم	۶۴	۳۵,۰۵	۵۴,۶۴
	بی‌نظر	۵۰	۲۵,۷۷	۸۰,۴۱
	مخالفم	۲۸	۱۴,۴۳	۹۴,۸۴
	کاملاً مخالفم	۱۰	۵,۱۶	۱۰۰
مجموع		۱۹۴	۱۰۰	
به نظر شما آیا شما خود باید در طرح‌های مربوط به شهر و محله خود شرکت کنید؟	بسیار زیاد	۷۶	۳۹,۱۸	۳۹,۱۸
	زیاد	۵۸	۲۹,۹	۶۹,۰۸
	متوسط	۵۲	۲۶,۸	۹۵,۸۸
	کم	۲	۱,۰۳	۹۶,۹۱
	بسیار کم	۶	۳,۰۹	۱۰۰
مجموع		۱۹۴	۱۰۰	
تابه حال شما به چه میزان در طرح‌های مربوط به شهر و محله شرکت کرده‌اید؟	بسیار زیاد	۸	۴,۱۲	۴,۱۲
	زیاد	۶۰	۳۰,۹۳	۳۵,۰۵
	متوسط	۵۲	۲۶,۸	۶۱,۸۵
	کم	۳۴	۱۷,۵۳	۷۹,۳۸
	بسیار کم	۴۰	۲۰,۶۲	۱۰۰
مجموع		۱۹۲	۱۰۰	

واقع‌گرایی: در این سؤال سعی بر آن بوده تا نظر شهروندان را در مورد میزان انطباق با واقعیت طرح‌ها را به دست آوریم، برای این منظور از شهروندان پرسیده شد "در تدوین اهداف طرح‌های مشارکتی دولت و یا شهرداری، به چه میزان واقع‌گرایی با امکانات، محدودیت‌های جامعه و قابلیت‌های اجرایی لحاظ شده است؟" نتایج حاصله در جدول شماره ۴ آورده شده است. جدول شماره ۴.

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
---------	------	------------

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

اعتبار	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	مجموع
	۱۸	۹,۲۸	۴۷,۴۲	۷۷,۳۲	۱۰۰	
			۳۸,۱۴	۲۹,۹	۲۲,۶۸	۱۰۰
						۱۹۴

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌گردد شهروندان اعتقاد به واقع‌گرایی بسیار پایینی برای طرح‌ها و پروژه‌های دولت و شهرداری داشتند و طرح‌ها و اهداف آن را فراتر از امکانات و توان موجود می‌دانستند.

۵. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که:

۱. طبق بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش و مطابق با نظر ساکنین شهر دامغان، همدلی ساکنین پایین بوده زیرا تنها ۱۱,۳۴ درصد از پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که شهروندان همدلی زیاد و یا بسیار زیادی دارند و بقیه شهروندان همدلی متوسط و رو به پایینی را اعلام داشته‌اند، در این مورد نزدیک به ۲۰ درصد همدلی بسیار پایینی را برای همشهری‌ها در نظر داشتند.

۲. مطابق با نتایج جدول شماره ۱. میزان کار دسته‌جمعی انجام‌شده در شهر دامغان زیاد بوده آن‌چنان‌که قریب به ۵۰ درصد بیان داشته‌اند که کار دسته‌جمعی زیاد و یا بسیار زیادی در این شهر صورت می‌گیرد و ۲۵ درصد هم اعتقاد به میزان متوسطی از کار دسته‌جمعی داشتند و تنها ۲۵ درصد گفته‌اند که کار دسته‌جمع کمی در این شهر صورت می‌پذیرد. همچنین بیش از ۵۰ درصد بیان نمودند که بیش از ۴۰ درصد شهروندان و ساکنین در کارهای دسته‌جمعی فعالیت می‌کنند و همچنین بیش از ۶۰ درصد از پاسخ‌دهندگان خود به‌طور فعالی یعنی متوسط و بیشتر در این کارها شرکت دارند.

۳. در مورد مشارکت در طرح‌ها ۵۵ درصد از شهروندان معتقد به لزوم حضور شهروندان در طرح‌های مربوط به شهر خود بودند و ۲۵ درصد بی‌نظر بوده و تنها ۲۰ درصد از شهروندان مخالف با حضور ساکنین در طرح‌ها داشتند که این امر می‌تواند دلایل بسیاری داشته باشد. اما در مورد لزوم مشارکت خود فرد در طرح‌ها موافقین بیشتر شده به‌طوری‌که حدود ۷۰ درصد موافق با لزوم حضور خودشان در طرح بودند و تنها ۴ درصد مخالف حضور خود بودند اما در مورد سابقه حضور در طرح‌ها تنها ۳۵ درصد اعلام داشتند که مشترک زیاد یا بسیار زیادی در طرح‌ها داشتند و این نشان‌دهنده این امر است که به رقم اعتقاد به مشارکت شهروندان در طرح‌ها اما تاکنون موفق به مشارکت به همان میزان نگردیده‌اند.

۴. در سؤال پایانی پرسشنامه که خواهان نظر شهروندان در مورد واقع‌گرایی طرح‌های مشارکتی بود، بسیاری از شهروندان اعتقاد به واقع‌گرایی به‌سیار کمی در این طرح‌ها داشتند به‌طوری‌که هیچ فردی اعتقاد به واقع‌گرایی بسیار زیادی نداشته و تنها ۹ درصد معتقد به واقع‌گرایی زیاد بودند و بیش از ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان اعتقاد به واقع‌گرایی کم و بسیار کمی داشته‌اند.

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در حال حاضر میزان مشارکت شهروندان در طرح‌های محلی و شهری پایین بوده که این می‌تواند دلایل متفاوتی داشته باشد، یکی از این دلایل نارضایتی است زیرا رضایت اجتماعی رابطه مستقیم با مشارکت دارد و همچنین عدم مشارکت باعث کاهش رضایت اجتماعی می‌گردد، به همین منظور ایجاد راهکاری نو و مناسب برای افزایش مشارکت و رضایت اجتماعی از ضروریات هست.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مراجع

۱. احمدی، حسن (۱۳۸۲)، "مشارکت مردمی در پروژه عمران مجدد داراوی بمبئی"، مجله علمی معماری و شهرسازی، شماره ۲۲ و ۲۳.
۲. احمدیان، رضا (۱۳۹۲)، "امکان‌سنجی استفاده از طرح‌های ساختاری- راهبردی در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران"، مدیریت شهری، شماره ۱۴، سال چهارم، تهران.
۳. اعرابی، آذر (۱۳۹۸)، "سازمان‌های غیردولتی مشارکت مردمی و توسعه پایدار"، مجموعه مقالات همایش نقش و جایگاه سازمان‌های غیردولتی در عرصه فعالیت‌های ملی و بین‌المللی دفتر تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
۴. برک پور، ناصر (۱۳۹۲)، "برنامه‌ریزی شهری، اقتدارگرا و آمرانه یا مردم‌سالار و مشارکتی"، آبادی، شماره ۴۰ و ۴۱، تهران.
۵. چمبرز، رابرت (۱۳۸۸)، "جابجایی الگوها و شیوه کار پژوهش و توسعه مشارکتی"، ترجمه عبدالرسول مرتضوی، گاهنامه روستا و توسعه، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی وزارت جهاد سازندگی، شماره ۳ و ۴، سال سوم.
۶. رزم‌جویی، بهروز (۱۳۹۲)، "راهبردهای مشارکت مردمی در طرح‌های شهری"، همایش مسائل شهرسازی ایران، شیراز.
۷. زارعی، حسین (۱۳۹۸)، "بررسی موانع مشارکت در نظام آماری ایران"، مجله تحول اداری، دوره ششم، شماره ۲۴ و ۲۵.
۸. سعیدی، محمدرضا (۱۳۹۲)، "درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمان‌های غیردولتی"، انتشارات سمت، تهران.
۹. سیف‌الدینی، فرانک (۱۳۹۷)، "مشارکت مردمی و توسعه"، مجله علوم اجتماعی، بهار ۱۳۶۷.
۱۰. شاکری، هادی (۱۴۰۰)، "نقش مشارکت مردم در توسعه روستایی با تأکید بر جایگاه جوانان از نظر دولت و مردم"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۱۱. طهماسبی، سوسن (۱۴۰۰)، "الگوهای مشارکت اجتماعی در ایران، فصلنامه مدیریت شهری"، شماره ۵، تهران، صص ۵۷-۶۷.
۱۲. غمامی، مجید (۱۳۹۴)، "روش‌های شهرسازی نوین"، وزارت مسکن و شهرسازی- مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران.
۱۳. کنگره سازمان‌های غیردولتی و چالش‌های آینده، ویژه‌نامه ۲، اردیبهشت ۱۴۰۰.
۱۴. مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری (۱۳۹۰)، "الگوی مشارکت شهروندان در امور شهرها، فصلنامه مدیریت شهری"، شماره ۵، تهران، صص ۱۰۲-۱۱۱.
۱۵. معزی‌مقدم، حسین (۱۳۹۵)، "ارزیابی طرح‌های توسعه شهری و دلیل تحقق‌ناپذیری آن‌ها در ایران"، آبادی، شماره ۵۰.
16. Fainstein, S. S. and Norman Fainstein (2020) 'City Planning and Political Values: An Updated View', in Reading in Planning Theory, Campbell, S. A and S. Fainstien (eds) Blackwell, London.
17. Mazumdar, S.(2021) 'Autocratic Control and Urban design: The Case of Tehran- Iran', Journal of Urban Design, Vol. 5, No. 3, pp. 317-338.
18. Verba, S. (2018) 'Small Groups and Political Behavior', Princeton University Press, New Jersey .